

collectief &

verandering

Een terugblik op participatietrajecten in Brussel, Antwerpen en Mechelen

JAN SCHREURS [KULEUVEN] ANNETTE KUHK [KULEUVEN] SEPPE DE BLUST [BUREAU VOOR SOCIAAL-RUIMTELIJK ONDERZOEK NDVR]

Woning, weg of wijk – op de tekentafel is iedere lijn de voorafspiegeling van een mogelijke ingreep. Tegelijkertijd is iedere lijn symbool voor een vraag, wens of verlangen. In deze bijdrage gaan we ervan uit dat participatie betekent dat je je collectief organiseert, om met deze onontkoombare gelijktijdige combinatie van ‘wat’ en ‘waarom’ om te gaan. Om vat te krijgen op wat een dergelijke vorm van organisatie betekent, en om inzicht te krijgen in hoe mens en omgeving er hun voordeel bij doen, kijken we naar drie voorbeelden van participatieve cases: het voorstel van het collectief **Krokus** in het Mechelse Begijnhof, voorbeelden van **Wijkcontracten** in Brussel en **Ringland** in Antwerpen. Elk van de cases is op de een of andere manier betekenisvol in de geschiedenis van de participatie in Vlaanderen en Brussel.

Gezamenlijk onderhandelen over doelen en middelen

Participatie mikt vooral op het effectief verhogen van ruimtelijk, sociaal en omgevingskapitaal. Precies in het samen zoeken naar gedragen doelstellingen en het collectief vinden van schaarse middelen, zitten kansen om sociale en ecologische meerwaarde te realiseren. Deze wisselwerking tussen de verschillende dimensies van participatietrajecten heeft niet enkel gevolgen voor de uiteindelijke realisatie van het traject maar ook voor de mate waarin een traject als ‘collectief leren’ kan worden gezien. Bij de ontwikkeling van participatieve trajecten komt het erop aan om tot overeenkomsten te komen, en het hier vervolgens niet bij te laten: een akkoord creëert een momentum in een traject dat verder open blijft.

MECHELEN > Krokus in de Begijnhofwijk In de reeds decennia verloederende Begijnhofwijk (Heembeemd) te Mechelen slaan in 1975 drie bewoners de handen in elkaar om het tij te keren. Voor een symbolisch geladen plek, die ontstaan is door de afbraak van het hoekwinkeltje van volksfiguur Dymphna, bedenken ze het ‘publiek salon’ Dyphnarium, een zithoek met speelgelegenheid. De stedelijke diensten voeren samen met de buurtbewoners de plannen uit. Het gebruik van brokstukken van stedelijke afbraak symboliseert de heropleving van de wijk. Het spontaan georgani-

seerde volksfeest bevestigt zowel de onmiddellijke toe-eigening als de dynamiek van het sociale weefsel. Maar in plaats van dat elan in te zetten voor de hoognodige wijkrenovatie, organiseert het stadsbestuur een nationale wedstrijd. De drie initiatiefnemers van het Dymphnarium richten ‘Krokus’ op, ‘een werkgroep voor de rehabilitatie van het stedelijk milieu’ en nemen met tegenzin deel aan de wedstrijd¹. Krokus stelt een dubbel participatief traject voor waarin onderhandeling is ingebakken. Organisatorisch zouden zowel op buurt- als op wijkniveau overleg- en besluitvormingscomités en uitvoerende projectgroepen worden opgericht, waarbij voortdurende onderlinge terugkoppeling essentieel is. Substantieel zou een ‘ruimtelijke verkaveling’ de noodzakelijke minimale structurele ordening garanderen waarbinnen bewoners hun woning zelf zouden realiseren. Dit ‘geometrisch ruimteschema’ laat zowel traditionele invulling toe als experimenten. ‘Visuele suggesties’ waren bedoeld als prikkel en discussiemateriaal ten behoeve van innovatie én afstemming, ook met betrekking tot de grenzen tussen kavels/woningen onderling en tussen privaat en openbaar domein.

¹ Zie toelichting in: Dossier: Klein begijnhof-Heembeemd. Verslag na de stedenbouwkundige wedstrijd, in: APLUS 32, Oktober 1976, pp. 57-95